

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (kolmas koda)

25. jaanuar 2018*

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 7 – Era- ja perekonnaelu austamine –
Direktiiv 2011/95/EL – Pagulase staatuse või täiendava kaitse seisundi saamise nõuded –
Seksuaalse sätumuse tõttu tagakiusamise hirm – Artikkel 4 – Faktide ja asjaolude hindamine –
Ekspertiisi korraldamine – Psühholoogilised testid

Kohtuasjas C-473/16,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bírósági (Szegedi haldus- ja töökohus, Ungari) 8. augusti 2016. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 29. augustil 2016, menetluses

F

versus

Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal,

EUROOPA KOHUS (kolmas koda),

koosseisus: koja president L. Bay Larsen (ettekandja), kohtunikud J. Malenovský, M. Safjan, D. Šváby ja M. Vilaras,

kohtujurist: N. Wahl,

kohtusekretär: ametnik R. Șereș,

arvestades kirjalikku menetlust ja 13. juuli 2017. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- F, esindajad: *ügyvéd* T. Fazekas ja *ügyvéd* Z. B. Barcza-Szabó,
- Ungari valitsus, esindajad: M. Z. Fehér, G. Koós ja M. M. Tátrai,
- Prantsuse valitsus, esindajad: D. Colas, E. de Moustier ja E. Armoët,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. Gijzen ja M. Bulterman,
- Euroopa Komisjon, esindajad: M. Condou-Durande ja A. Tokár,

olles 5. oktoobri 2017. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

* Kohtumenetluse keel: ungari.

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 1 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiivi 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9), artikli 4 tõlgendamist.
- 2 Taotlus on esitatud Nigeeria kodaniku F-i ja Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal'i (sisserände- ja kodakondsusamet, Ungari) (edaspidi „kodakondsusamet“) vahelises kohtuvaidluses, mis käsitleb otsust, millega jäeti F-i varjupaigataotlus rahuldamata ja tuvastati, et puuduvad takistused tema tagasisaatmiseks.

Õiguslik raamistik

Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon

- 3 4. novembril 1950 Roomas allakirjutatud Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 8 lõikes 1 on ette nähtud:

„Igaühel on õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu ja kodu ning korrespondentsi saladust.“

Liidu õigus

Direktiiv 2005/85/EÜ

- 4 Nõukogu 1. detsembri 2005. aasta direktiivi 2005/85/EÜ liikmesriikides pagulasseisundi omistamise ja äravõtmise menetluse miinimumnõuete kohta (ELT 2005, L 326, lk 13) artikli 2 punkt e on sõnastatud järgmiselt:

„Käesolevas direktiivis kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

e) *tuvastav asutus* – liikmesriigi kohtulaadne asutus või haldusorgan, mis vastutab varjupaigataotluse läbivaatamise eest ning on pädev võtma vastu esimese astme otsuseid, kui I lisast ei tulene teisiti“.

- 5 Direktiivi artikli 4 lõike 1 esimeses lõigus on sätestatud:

„Liikmesriigid määravad kõikide menetluste jaoks tuvastava asutuse, mis vastutab taotluste asjakohase läbivaatamise eest kooskõlas käesoleva direktiiviga [...]“.

- 6 Direktiivi artikli 8 lõikes 2 on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et tuvastavad asutused võtavad varjupaigataotluse kohta otsuse vastu pärast taotluse asjakohast läbivaatamist. [...]“.

7 Direktiivi artikli 13 lõikes 3 on täpsustatud:

„Liikmesriigid astuvad vajalikke samme, et tagada küsitluste toimumine tingimustes, kus taotlejatel on võimalus põhjalikult põhjendada oma taotlust. Selleks liikmesriigid:

- a) tagavad, et küsitlust läbiviiv isik oleks piisavalt pädev, et võtta võimalikult palju arvesse taotlusega seotud isiklikke või üldisi asjaolusid, kaasa arvatud taotleja kultuurilist tausta ja kaitsetut olekut [...]“.

8 Direktiivi 2005/85 artikli 39 lõiked 1 ja 2 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad, et varjupaigataotlejatel on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtumenetluses järgmise osas:

- a) varjupaigataotluse kohta tehtava otsus, [...]

[...]

2. Liikmesriigid näevad ette tähtjad ja muud vajalikud eeskirjad, et taotlejal oleks võimalik kasutada õigust tõhusale õiguskaitsevahendile vastavalt lõikele 1.“

Direktiiv 2011/95

9 Direktiivi 2011/95 põhjendus 30 on sõnastatud järgmiselt:

„Sama vajalik on kehtestada mõiste „teatavasse sotsiaalsesse rühma kuulumine“ kui tagakiusamise põhjuse ühine määratlus. Teatava sotsiaalse rühma määratlemisel tuleks piisavalt tähelepanu pöörata taotleja sooga seotud küsimustele, sealhulgas soolisele identiteedile ja seksuaalsele orientatsioonile, mis võivad olla seotud teatavate seaduspäraste traditsioonide ja tavadega, mille tagajärjeks on näiteks suguelundite moonutamine, sunniviisiline steriliseerimine või abort, kuivõrd need on seotud taotleja põhjendatud tagakiusamishirmuga.“

10 Direktiivi artiklis 4 on ette nähtud:

„1. Liikmesriigid võivad pidada taotleja kohuseks esitada niipea kui võimalik kõik andmed, mis on vajalikud rahvusvahelise kaitse taotluse põhjendamiseks. Koostöös taotlejaga on liikmesriigi kohus hinnata taotluse asjaomaseid andmeid.

2. Lõikes 1 osutatud andmed on taotleja avaldused ning kõik taotleja käsutuses olevad dokumendid taotleja vanuse, tausta, sealhulgas asjaomaste sugulaste tausta, isiku, kodakondsus(t)e, varasema elukohariigi/-riikide ja aadressi, varasemate varjupaigataotluste ja reisimarsruutide kohta, reisidokumendid ning rahvusvahelise kaitse taotlemise põhjused.

3. Rahvusvahelise kaitse taotlus vaadatakse läbi individuaalselt ning selle käigus arvestatakse järgmist:

- a) kõik asjaomased faktid, mis on seotud päritoluriigiga taotluse kohta otsuse tegemise ajal, sealhulgas päritoluriigi õigusnormid ja nende kohaldamise viis;
- b) taotleja esitatud asjaomased avaldused ja dokumendid, sealhulgas teave selle kohta, kas taotlejat on taga kiusatud või talle on tekitatud suurt kahju või teda võidakse taga kiusata või talle tekitada suurt kahju;

- c) taotleja individuaalne seisund ja isiklikud asjaolud, sealhulgas sellised tegurid nagu taust, sugu ja vanus, et hinnata, kas taotleja suhtes toime pandud või võimalikud teod võiksid taotleja isiklikest asjaoludest lähtudes osutada tagakiusamiseks või tekitada suurt kahju;
- d) kas taotleja tegevus pärast päritoluriigist lahkumist oli seotud rahvusvahelise kaitse taotlemiseks vajalike tingimuste loomise ainu- või põhieesmärgiga, et hinnata, kas kõnealune tegevus põhjustaks nimetatud riiki tagasipöördumisel taotleja tagakiusamist või talle suure kahju tekitamist;
- e) kas on võimalik mõistlikult eeldada, et taotleja annab ennast mõne teise riigi kaitse alla, mille kodakondsusele tal on õigus.

[...]

5. Kui liikmesriigid kohaldavad põhimõtet, mille kohaselt on taotleja kohustatud põhjendama rahvusvahelise kaitse taotlust, ja kui taotleja avalduste üksikasju ei toeta dokumentaalsed või muud tõendid, ei vaja need üksikasjad kinnitamist, kui on täidetud järgmised tingimused:

- a) taotleja on teinud märkimisväärsed jõupingutusi oma taotluse põhjendamiseks;
- b) kõik taotleja käsutuses olevad asjaomased dokumendid on esitatud ja on antud rahuldav selgitus muude asjaomaste dokumentide võimaliku puudumise kohta;
- c) taotleja avaldused on osutunud loogiliseks ja usutavaks ning need ei ole vastuolus taotleja juhtumiga seotud olemasoleva konkreetse ja üldise teabega;
- d) taotleja on taotlenud rahvusvahelist kaitset niipea kui võimalik, välja arvatud juhul, kui taotleja suudab esitada mõjuva põhjuse, miks ta seda ei teinud, ning
- e) taotleja üldine usaldusväärsus on kindlaks tehtud.“

11 Direktiivi artiklis 10 on sätestatud:

„1. Liikmesriigid võtavad tagakiusamise põhjuste hindamisel arvesse järgmisi asjaolusid:

[...]

- d) rühma käsitatakse teatava sotsiaalse rühmana, kui eelkõige
  - selle rühma liikmetel on ühine sünnipärane tunnus või ühine taust, mida ei saa muuta, või ühine tunnus või veendumus, mis on nende identiteedis või teadvuses nii fundamentaalne, et inimest ei tohiks sundida sellest lahti ütlema, ning
  - sellel rühmal on asjaomases riigis selgesti eristuv identiteet, kuna ümbritsev ühiskond tajub seda erinevana.

Olenevalt olukorrast päritoluriigis võib teatava sotsiaalse rühma mõiste hõlmata seksuaalse orientatsiooni ühisel tunnusel põhinevat rühma. Seksuaalset orientatsiooni ei saa käsitada liikmesriikide siseriikliku õiguse kohaselt kriminaalseks peetavaid tegusid hõlmavana. [...]

[...]

2. Hinnates, kas taotlejal on põhjendatud tagakiusamishirm, on tähtsusetu, kas taotlejal on tegelikult olemas tagakiusamist ajendav rassiline, usuline, rahvuslik, sotsiaalne või poliitiline omadus, tingimusel et sellise omaduse omistab taotlejale tagakiusaja.“

12 Direktiivi artikli 39 lõike 1 esimeses lõigus on täpsustatud:

„Liikmesriigid jõustavad artiklite 1, 2, 4, 7, 8, 9, 10, 11, 16, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 ja 35 järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 21. detsembriks 2013. Nad edastavad kõnealuste normide teksti viivitamata komisjonile.“

13 Direktiivi 2011/95 artikli 40 esimene lõik on sõnastatud järgmiselt:

„Direktiiv 2004/83/EÜ tunnistatakse nende liikmesriikide suhtes, kelle jaoks käesolev direktiiv on siduv, kehtetuks alates 21. detsembrist 2013 [...]“.

Direktiiv 2013/32/EL

14 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiivi 2013/32/EL rahvusvahelise kaitse seisundi andmise ja äravõtmise menetluse ühiste nõuete kohta (ELT 2013, L 180, lk 60) artikli 4 lõikes 1 on sätestatud:

„Liikmesriigid määravad kõikide menetluste jaoks menetleva ametiasutuse, kes vastutab taotluste asjakohase läbivaatamise eest kooskõlas käesoleva direktiiviga. Liikmesriigid tagavad, et kõnealuse ametiasutuse käsutusse antakse tema käesoleva direktiivi kohaste ülesannete täitmiseks asjakohased vahendid, sealhulgas piisaval arvul pädevaid töötajaid.“

15 Direktiivi artikli 10 lõikes 3 on ette nähtud:

„Liikmesriigid tagavad, et menetlevad ametiasutused võtavad rahvusvahelise kaitse taotluse kohta otsuse vastu pärast taotluse asjakohast läbivaatamist. Sel eesmärgil tagavad liikmesriigid, et:

[...]

d) taotluste läbivaatamise ja otsuste vastuvõtmise eest vastutavatel töötajatel on võimalus küsida vajaduse korral ekspertidelt nõu konkreetsetes küsimustes, nagu meditsiinilised, kultuurilised, usulised, lastega seotud ja sooküsimused.“

16 Direktiivi artikli 15 lõikes 3 on täpsustatud:

„Liikmesriigid võtavad vajalikke meetmeid, et tagada isikliku vestluse toimumine tingimustes, kus taotlejatel on võimalus põhjalikult põhjendada oma taotlust. Selleks liikmesriigid:

a) tagavad, et vestlust läbiviiv isik oleks pädev võtmaks arvesse taotlusega seotud isiklikke ja üldisi asjaolusid, kaasa arvatud taotleja kultuurilist tausta, sugu, seksuaalset sättumust, soolist identiteeti ja haavatavust;

[...]“.

17 Direktiivi artikli 46 lõiked 1 ja 4 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Liikmesriigid tagavad, et taotlejal on õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus seoses järgnevaga:

a) tema rahvusvahelise kaitse taotluse kohta tehtud otsus, kaasa arvatud otsus:
i) pidada pagulasseisundi ja/või täiendava kaitse seisundiga seotud taotlust põhjendamatuks;

[...]

4. Liikmesriigid näevad ette mõistlikud tähtajad ja muud vajalikud eeskirjad, et taotlejal oleks võimalik kasutada oma õigust tõhusale õiguskaitsevahendile vastavalt lõikele 1. [...]

[...]“.

18 Direktiivi 2013/32 artikli 51 lõikes 1 on ette nähtud:

„Liikmesriigid jõustavad artiklite 1 kuni 30, artikli 31 lõigete 1, 2 ja 6 kuni 9, artiklite 32 kuni 46, artiklite 49 ja 50 ning I lisa järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 20. juuliks 2015. Liikmesriigid edastavad kõnealuste normide teksti viivitamata komisjonile.“

19 Direktiivi artikli 52 esimene lõik on sõnastatud järgmiselt:

„Liikmesriigid kohaldavad artikli 51 lõikes 1 osutatud õigus- ja haldusnorme rahvusvahelise kaitse taotluste suhtes ning rahvusvahelise kaitse äravõtmise menetluste suhtes, mis esitatakse või mis algatatakse pärast 20. juulit 2015. aasta või varasemal kuupäeval. Taotlused, mis esitati enne 20. juulit 2015. aasta, ja pagulasseisundi äravõtmise menetlused, mis algatati enne seda kuupäeva, on reguleeritud direktiivi 2005/85/EÜ kohaste õigus- ja haldusnormidega.“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

20 F esitas aprillis 2015 Ungari ametiasutusele varjupaigataotluse.

21 Ta põhjendas oma taotlust alates esimesest kodakondsusameti korraldatud ärakuulamisest väitega, et tal on põhjendatud hirm, et teda võidakse tema päritoluriigis tema homoseksuaalsuse tõttu taga kiusata.

22 Kodakondsusamet jättis 1. oktoobri 2015. aasta otsusega taotluse rahuldamata. Ta leidis sellega seoses, et F-i avaldused ei sisaldanud olulisi vasturääkivusi. Sellegipoolest jõudis amet psühholoogi läbiviidud ekspertiisi tulemusel järeldusele, et F-i avaldused ei ole usaldusväärsed. Ekspertiis hõlmas kliinilist vaatlust, isiksuse uurimist ja mitut isiksusetesti ehk testi, mis tehakse vihma käes olevat inimest kujutava joonistuse põhjal, ning Rorschachi testi ja Szondi testi ning ekspertiisi tulemusel jõuti järeldusele, et ei ole võimalik kinnitada F-i väidet tema seksuaalse sättumuse kohta.

23 F esitas kodakondsusameti otsuse peale eelotsusetaotluse esitanud kohtule kaebuse, milles väitis eelkõige, et talle tehtud psühholoogilised testid rikuvad raskelt tema põhiõigusi ega võimalda hinnata tema seksuaalse sättumuse usutavust.

24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et põhikohtuasja kaebaja ei ole konkreetselt selgitanud, mismoodi need testid hartaga tagatud põhiõigusi rikuvad. Kohus täpsustab samuti, et kaebaja avaldas, et teda ei vaadatud füüsiliselt läbi ning teda ei sunnitud vaatama pornograafilise sisuga pilte või videoid.

25 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu määratud menetlustoimingu alusel koostas Igazságügyi Szakértői és Kutató Intézet (kohtuekspertiisi ja kriminalistika instituut, Ungari) eksperdiarvamuse, millest ilmneb, et varjupaigataotluse läbivaatamise menetluses kasutatud meetodid ei riivanud inimväärikust ja need võivad koos „piisava uuringuga“ anda pildi isiku seksuaalsest sättumusest ning olenevalt asjaoludest seada kahtluse alla isiku poolt sel teemal esitatud väidete tõelevastavuse. Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et ta peab eksperdiarvamuse järeldusi enda jaoks siduvaks.

- 26 Neil asjaoludel otsustas Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Szegedi haldus- ja töökohus, Ungari) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb harta artiklit 1 silmas pidades tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus, kui lesbide, geide, bi-, trans- ja interseksuaalide (LGBTI) hulka kuuluvate varjupaigataotlejate puhul koostatakse projektiivsete isiksusetestide põhjal kohtupsühholoogi eksperdiarvamus, mida võetakse arvesse, kui arvamuse koostamiseks ei esitata küsimusi varjupaigataotleja seksuaalharjumuste kohta ega tehta tema füüsilist läbivaatust?
2. Kas juhul, kui esimeses küsimuses nimetatud eksperdiarvamust ei või kasutada tõendina, tuleb direktiivi 2011/95 artiklit 4 harta artiklit 1 silmas pidades tõlgendada nii, et ei liikmesriigi haldusasutustel ega kohtutel ei ole mingit võimalust kontrollida ekspertiisimeetoditega sellise isiku väidete usutavust, kes on esitanud varjupaigataotluse, mis põhineb tagakiusamisel seksuaalse sättumuse tõttu, olenemata ekspertiisimeetodite konkreetsetest omadustest?“

Eelotsuse küsimuste analüüs

Teine küsimus

- 27 Teise küsimusega, mida tuleb analüüsida esimesena, palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eest vastutav asutus või kohtud, kellele on esitatud kaebus selle asutuse otsuse peale, määravad ekspertiisi taotleja väidetava seksuaalse sättumusega seotud faktide ja asjaolude hindamiseks.
- 28 Tuleb rõhutada, et rahvusvahelise kaitse taotleja avaldused tema seksuaalse sättumuse kohta on rahvusvahelise kaitse taotluste erilist konteksti arvestades üksnes lähtepunktiks faktide ja asjaolude hindamise menetluses, mis on ette nähtud direktiivi 2011/95 artiklis 4 (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 49).
- 29 Sellest tuleneb, et ehkki rahvusvahelise kaitse taotleja peab selle sättumuse kui tema isiklikku sfääri kuuluva elemendi välja tooma, võib rahvusvahelise kaitse taotluste suhtes, mida on põhjendatud hirmuga tagakiusamise ees selle sättumuse tõttu, samamoodi nagu muudele tagakiusamise põhjustele tuginevate taotluste suhtes läbi viia direktiivi artiklis 4 ette nähtud hindamismenetluse (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 52).
- 30 Sellega seoses tuleb meenutada, et seksuaalne sättumus on omadus, mille põhjal võib olla võimalik tuvastada taotleja kuulumine teatud sotsiaalsesse rühma direktiivi 2011/95 artikli 2 punkti d tähenduses, kui ümbritsev ühiskond tajub isikute rühma, mille liikmed on sama seksuaalse sättumusega, erinevana (vt selle kohta 7. novembri 2013. aasta kohtuotsus, X jt, C-199/12–C-201/12, EU:C:2013:720, punktid 46 ja 47), nagu kinnitab ka direktiivi artikli 10 lõike 1 punkt d.
- 31 Direktiivi artikli 10 lõikest 2 nähtub siiski, et kui liikmesriigid hindavad, kas taotlejal on põhjendatud tagakiusamishirm, on tähtsusetu, kas taotlejal on tegelikult olemas tagakiusamist ajendav, teatud sotsiaalsesse rühma kuulumisega seotud omadus, tingimusel et sellise omaduse omistab taotlejale tagakiusaja.
- 32 Järelikult ei ole seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirmu põhjal esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse lahendamisel alati vaja direktiivi artiklis 4 ette nähtud faktide ja asjaolude hindamisel kaaluda taotleja seksuaalse sättumuse usutavust.

- 33 Samas tuleb tõdeda, et direktiivi 2011/95 artikli 4 lõikes 3 on loetletud andmed, mida pädevad asutused peavad rahvusvahelise kaitse taotluse individuaalselt läbivaatamisel arvesse võtma, ning et direktiivi artikli 4 lõikes 5 on täpsustatud tingimused, mille korral liikmesriik, kes kohaldab põhimõtet, et taotleja on kohustatud oma taotlust põhjendama, peab asuma seisukohale, et taotleja avalduste teatud aspektid ei vaja kinnitamist. Nende tingimuste hulka kuulub ka see, et taotleja avaldused on osutunud loogiliseks ja usutavaks ega ole vastuolus taotleja juhtumiga seotud olemasoleva konkreetse ja üldise teabega, ning samuti see, et taotleja üldine usaldusväärsus on kindlaks tehtud.
- 34 Sellega seoses tuleb märkida, et kõnealused sätted ei piira vahendeid, mida ametiasutused võivad kasutada, ning täpsemalt ei välista need faktide ja asjaolude hindamise menetluses ekspertiisi kasutamist, selleks et teha täpsemalt kindlaks taotleja tegelik vajadus rahvusvahelise kaitse järele.
- 35 Siiski peavad hindamisel ekspertiisi võimaliku kasutamise tingimused olema kooskõlas muude asjakohaste liidu õigusnormidega, eelkõige hartaga tagatud põhiõigustega, nagu harta artiklis 1 tunnustatud õigus sellele, et austatakse inimväärikust ning harta artikliga 7 tagatud õigus sellele, et austatakse era- ja perekonnaelu (vt selle kohta 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 53).
- 36 Ehkki direktiivi 2011/95 artikli 4 sätted on kohaldatavad kõigile rahvusvahelise kaitse taotlustele, sõltumata taotluste põhjendamiseks esitatud tagakiusamise põhjusest, peavad pädevad asutused kohandama tingimusi, mille alusel hinnatakse avaldusi ja dokumentaalseid või muid tõendeid lähtuvalt rahvusvahelise kaitse taotluste iga kategooria eritunnustest, järgides hartaga tagatud õigusi (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 54).
- 37 Ei saa välistada, et konkreetsetes kontekstis, kui hinnatakse rahvusvahelise kaitse taotleja avaldusi tema seksuaalse sättumuse kohta, osutuvad teatud liiki ekspertisid faktide ja asjaolude hindamisel kasulikuks ning neid on võimalik läbi viia taotleja põhiõigusi kahjustamata.
- 38 Nagu Prantsuse ja Madalmaade valitsus rõhutavad, võib eksperdi kasutamine muu hulgas võimaldada koguda täielikumat teavet teatud seksuaalse sättumusega isikute olukorra kohta kolmandas riigis, kust taotleja on pärit.
- 39 Direktiivi 2013/32 artikli 10 lõike 3 punktis d, mis vastavalt direktiivi artikli 51 lõikele 1 tuli üle võtta hiljemalt 20. juuliks 2015, on pealegi konkreetsete ette nähtud, et liikmesriigid tagavad, et taotluste läbivaatamise ja otsuste vastuvõtmise eest vastutavatel töötajatel on võimalus küsida vajaduse korral ekspertidelt nõu konkreetsetes küsimustes, nagu sooküsimused, mis hõlmavad nähtuvalt direktiivi 2011/95 põhjendusest 30 ka soolise identiteedi ja seksuaalse sättumusega seotud küsimusi.
- 40 Sellegipoolest on oluline märkida esiteks, et nii direktiivi 2005/85 artikli 4 lõikest 1 ja artikli 8 lõikest 2 kui ka direktiivi 2013/32 artikli 4 lõikest 1 ja artikli 10 lõikest 3 tuleneb, et tuvastav asutus vastutab taotluste asjakohase läbivaatamise eest, mille tulemusel ta teeb taotluste kohta otsuse. Seega on ainult nende asutuste ülesanne viia kohtu kontrolli all läbi faktide ja asjaolude hindamine, mis on ette nähtud direktiivi 2011/95 artiklis 4 (vt selle kohta 26. veebruari 2015. aasta kohtuotsus, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, punkt 40).
- 41 Teiseks nähtub selle direktiivi artiklist 4, et rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamine peab hõlmama taotluse individuaalset läbivaatamist, mille käigus võetakse arvesse eelkõige kõiki asjaomaseid fakte, mis on seotud päritoluriigiga taotluse kohta otsuse tegemise ajal, taotleja esitatud asjaomaseid avaldusi ja dokumente ning taotleja individuaalset seisundit ja isiklikke asjaolusid. Olenevalt olukorrast peab pädev ametiasutus samuti arvesse võtma selgitusi tõendite puudumise kohta ja taotleja üldist usaldusväärust (vt analoogia alusel 26. veebruari 2015. aasta kohtuotsus, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, punkt 26, ja 9. veebruari 2017. aasta kohtuotsus, M, C-560/14, EU:C:2017:101, punkt 36).

- 42 Sellest tuleneb, et tuvastav asutus ei või oma otsust rajada üksnes eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ja et kõnealune asutus ei saa seda enam olla nende järeldustega seotud taotleja poolt oma seksuaalse sättumuse kohta tehtud avalduste hindamisel.
- 43 Mis puudutab seda, kas kohtul, kellele on esitatud kaebus tuvastava asutuse otsuse peale, millega on rahvusvahelise kaitse taotlus jäetud rahuldamata, on võimalik ekspertiisi määrata, siis tuleb lisada, et nii direktiivi 2005/85 artikli 39 lõikes 1 kui ka direktiivi 2013/32 artikli 46 lõikes 1 on ette nähtud, et taotlejal on selle otsuse suhtes õigus tõhusale õiguskaitsevahendile kohtus, ilma et nendes sätetes oleks konkreetselt piiritletud menetlustoiminguid, mida kohtul on õigus määrata.
- 44 Direktiivi 2005/85 artikli 39 lõikes 2 ja direktiivi 2013/32 artikli 46 lõikes 4 on lisaks täpsustatud, et liikmesriigid on kohustatud kehtestama vajalikud eeskirjad, et taotlejal oleks võimalik kasutada oma õigust tõhusale õiguskaitsevahendile.
- 45 Kuigi need sätted ei välista seega, et kohus võib tuvastava asutuse otsuse tõhusaks kontrollimiseks määrata ekspertiisi, on siiski ilmne, et lähtuvalt esiteks direktiivi 2005/85 artikliga 39 ja direktiivi 2013/32 artikliga 46 kohtutele omistatud spetsiifilisest rollist ning teiseks käesoleva kohtuotsuse punktis 41 esitatud kaalutlustest direktiivi 2011/95 artikli 4 kohta ei või asja lahendav kohus oma otsust rajada ainuüksi eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ega või seda enam olla seotud järeldustes sisalduva hinnanguga taotleja avaldustele tema seksuaalse sättumuse kohta.
- 46 Neid asjaolusid arvestades tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eest vastutav asutus või kohtud, kellele on esitatud kaebus selle asutuse otsuse peale, määravad ekspertiisi taotleja väidetava seksuaalse sättumusega seotud faktide ja asjaolude hindamiseks, tingimusel et ekspertiisi läbiviimise kord järgib hartaga tagatud põhiõigusi, et kõnealune asutus ja kohtud ei raja oma otsust ainuüksi eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ning et nad ei ole nende järeldustega seotud hinnangu andmisel taotleja avaldustele tema seksuaalse sättumuse kohta.

Esimene küsimus

- 47 Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt selgitada, kas direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb hartat silmas pidades tõlgendada nii, et sellega on vastuolus rahvusvahelise kaitse taotleja seksuaalse sättumuse tõlevastavuse hindamisel sellise psühholoogiaekspertiisi korraldamine ja kasutamine, mis on kõne all põhikohtuasjas ja mille eesmärk on projektiivsete isiksusetestide põhjal anda pilt taotleja seksuaalsest sättumusest.
- 48 Teisele küsimusele antud vastusest ja käesoleva kohtuotsuse punktis 35 esitatud kaalutlustest nähtub, et kuigi direktiivi 2011/95 artikliga 4 ei ole vastuolus see, kui tuvastav asutus või selle asutuse otsuse peale esitatud kaebust lahendavad kohtud määravad sellises olukorras nagu põhikohtuasjas ekspertiisi, peavad ekspertiisi kasutamise tingimused järgima eelkõige hartaga tagatud põhiõigusi.
- 49 Põhiõiguste hulka, mis on konkreetselt asjakohased, kui hinnatakse rahvusvahelise kaitse taotleja avaldusi tema seksuaalse sättumuse kohta, kuulub ka harta artikliga 7 tunnustatud õigus sellele, et austataks era- ja perekonnaelu (vt selle kohta 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 64).
- 50 Direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb järelikult tõlgendada harta artiklist 7 lähtudes (vt analoogia alusel 21. aprilli 2016. aasta kohtuotsus Khachab, C-558/14, EU:C:2016:285, punkt 28).
- 51 Sellega seoses tuleb märkida, et niisuguse psühholoogiaekspertiisi, nagu on põhikohtuasjas kõne all, on määranud tuvastav asutus asjaomase isiku esitatud rahvusvahelise kaitse taotluse läbivaatamise menetluses.

- 52 Sellest järeldub, et ekspertiis korraldatakse kontekstis, milles isik, kellel palutakse teha projektiivsed isiksusetestid, on olukorras, kus tema tulevik on tihedalt seotud sellega, kuidas kõnealune asutus lahendab tema rahvusvahelise kaitse taotluse, ja kus võimalik keeldumine testide tegemisest võib olla oluline asjaolu, millele asutus tugineb selle kindlakstegemisel, kas isik on oma taotlust piisavalt tõendanud.
- 53 Seetõttu isegi juhul, kui põhikohtuasjas kõne all olevat laadi ekspertiisi aluseks olevate psühholoogiliste testide tegemise suhtes kehtib formaalselt eeldus, et asjaomane isik peab olema selleks nõusoleku andnud, tuleb tõdeda, et nõusolek ei ole tingimata antud vabalt, kuna tegelikult on see antud nende asjaolude sunnil, mis iseloomustavad rahvusvahelise kaitse taotleja olukorda (vt analoogia alusel 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punkt 66).
- 54 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 43 märkis, on niisuguse psühholoogiaekspertiisi korraldamine ja kasutamine, nagu on põhikohtuasjas kõne all, seega käsitatav sekkumisena isiku õigusesse eraelu puutumatusse.
- 55 Vastavalt harta artikli 52 lõikele 1 tohib hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist piirata ainult seadusega ning nende olemust arvestades. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt võib nende õiguste ja vabaduste kasutamisele piiranguid seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ja vastavad tegelikult Euroopa Liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.
- 56 Mis täpsemalt puudutab tuvastatud riive proportsionaalsust, siis tuleb meenutada, et Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt nõuab proportsionaalsuse põhimõte, et vastuvõetud õigusaktid ei läheks kaugemale sellest, mis on asjaomaste õigusnormidega seatud õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks sobiv ja vajalik, ning tekitatud ebamugavused peavad olema vastavuses seatud eesmärkidega (vt selle kohta 10. märtsi 2005. aasta kohtuotsus, Tempelman ja van Schaijk, C-96/03 ja C-97/03, EU:C:2005:145, punkt 47; 16. juuli 2015. aasta kohtuotsus, CHEZ Razpredelenie Bulgaria, C-83/14, EU:C:2015:480, punkt 123, ning 15. veebruari 2016. aasta kohtuotsus, N., C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, punkt 54).
- 57 Selles kontekstis, kui sekkumine taotleja eraellu võib olla põhjendatud selliste andmete kogumisega, mis võimaldaksid hinnata tema tegelikku vajadust rahvusvahelise kaitse järele, peab tuvastav asutus kohtu kontrolli all hindama, kas selle eesmärgi saavutamiseks on sobiv ja vajalik psühholoogiaekspertiis, mille ta kavatseb määrata või mida ta soovib arvesse võtta.
- 58 Sellega seoses tuleb rõhutada, et põhikohtuasjas kõne all olevat ekspertiisi saab sobivaks pidada üksnes juhul, kui see põhineb rahvusvahelise teadlaskonna tunnustatavate standardite seisukohast piisavalt usaldusväärsel meetoditel ja põhimõtetel. Selle kohta tuleb märkida, et kuigi Euroopa Kohtu ülesanne ei ole selles küsimuses seisukohta võtta, kuivõrd see kuulub faktide hindamise raames liikmesriigi kohtu pädevusse, eitasid Prantsuse ja Madalmaade valitsus ning komisjon jõuliselt sellise ekspertiisi usaldusväärsust.
- 59 Igal juhul ei ole niisuguse ekspertiisi mõju taotleja eraelule, nagu on põhikohtuasjas kõne all, soovitava eesmärgiga vastavuses, kuna sellega õigusesse eraelu puutumatusse sekkumise raskust ei saa pidada proportsionaalseks kasuga, mida see võib tuua faktide ja asjaolude hindamisele, mis on ette nähtud direktiivi 2011/95 artiklis 4.
- 60 Nimelt esiteks on rahvusvahelise kaitse taotleja eraellu sekkumine, mille põhjustab sellise ekspertiisi korraldamine ja kasutamine, nagu on kõne all põhikohtuasjas, ekspertiisi laadi ja eesmärgi arvestades eriti raske.

- 61 Niisugune ekspertiis põhineb eelkõige sellel, et asjaomane isik teeb hulga psühholoogilisi teste, mille eesmärk on teha kindlaks selle isiku identiteedi üks põhielement, mis kuulub tema isiklikku sfääri, kuivõrd see puudutab selle isiku elu intiimseid aspekte (vt selle kohta 7. novembri 2013. aasta kohtuotsus, X jt, C-199/12–C-201/12, EU:C:2013:720, punkt 46, ning 2. detsembri 2014. aasta kohtuotsus, A jt, C-148/13–C-150/13, EU:C:2014:2406, punktid 52 ja 69).
- 62 Samuti tuleb selleks, et hinnata põhikohtuasjas kõne all oleva psühholoogiaekspertiisi korraldamise ja kasutamisega põhjustatud sekkumise raskust, arvesse võtta Yogyakarta põhimõtete inimõigusi käsitleva rahvusvahelise õiguse kohaldamise kohta seoses seksuaalse sättumuse ja soolise identiteediga põhimõtet 18, millele viitasid Prantsuse ja Madalmaade valitsus ja milles on muu hulgas täpsustatud, et kedagi ei või tema seksuaalse sättumuse või soolise identiteedi tõttu sundida tegema üheski vormis psühholoogilist testi.
- 63 Nendest asjaoludest nende koostoimes nähtub, et põhikohtuasjas kõne all oleva psühholoogiaekspertiisi korraldamise ja kasutamisega põhjustatud sekkumise raskus ületab seda, mis peaks kaasnema rahvusvahelise kaitse taotleja nende avalduste hindamisega, mis puudutavad seksuaalse sättumuse tõttu tagakiusamise hirmu, või sellise psühholoogiaekspertiisi kasutamisega, millel on muu eesmärk kui taotleja seksuaalse sättumuse kindlakstegemine.
- 64 Teiseks tuleb meenutada, et niisugune ekspertiis, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kuulub direktiivi 2011/95 artiklis 4 ette nähtud faktide ja asjaolude hindamise raamesse.
- 65 Selles kontekstis ei saa niisugust ekspertiisi pidada vältimatult vajalikuks, et kinnitada rahvusvahelise kaitse taotleja avaldusi tema seksuaalse sättumuse kohta, selleks et teha otsus rahvusvahelise kaitse taotluse suhtes, mida on põhjendatud hirmuga tagakiusamise ees selle sättumuse tõttu.
- 66 Nimelt esiteks aitab tuvastava asutuse töötajate poolt läbiviidav isiklik vestlus kaasa nende avalduste hindamisele, kuivõrd nii direktiivi 2005/85 artikli 13 lõike 3 punktis a kui ka direktiivi 2013/32 artikli 15 lõike 3 punktis a on ette nähtud, et liikmesriigid tagavad, et vestlust läbiviiv isik oleks pädev võtmaks arvesse taotlusega seotud isiklike asjaolusid, sealhulgas taotleja seksuaalset sättumust.
- 67 Üldisemalt tuleneb selle direktiivi artikli 4 lõikest 1, et liikmesriigid on kohustatud tagama, et tuvastava asutuse käsutusse antakse tema ülesannete täitmiseks asjakohased vahendid, sealhulgas piisaval arvul pädevaid töötajaid. Sellest järeldub, et asutuse töötajatel peavad eelkõige olema piisavad teadmised ja oskused, et hinnata rahvusvahelise kaitse taotlusi, mida on põhjendatud hirmuga tagakiusamise ees seksuaalse sättumuse tõttu.
- 68 Teiseks nähtub direktiivi 2011/95 artikli 4 lõikest 5, et kui liikmesriigid kohaldavad põhimõtet, mille kohaselt on taotleja kohustatud oma taotlust põhjendama, ei vaja taotleja avaldused tema seksuaalse sättumuse kohta, mida ei toeta dokumentaalsed või muud tõendid, kinnitamist, kui on täidetud selles sättes ette nähtud tingimused, kusjuures need tingimused viitavad eelkõige avalduste loogilisusele ja usutavusele ega viita mingil viisil ekspertiisi korraldamisele või kasutamisele.
- 69 Pealegi, isegi kui oletada, et projektiivsetel isiksusetestidel põhinev ekspertiis, nagu on kõne all põhikohtuasjas, võib kaasa aidata asjaomase isiku seksuaalse sättumuse teatud usaldusväärsusega kindlakstegemisele, ilmneb eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatust, et niisuguse ekspertiisi tulemusel tehtud järeldused võivad üksnes anda pildi seksuaalsest sättumusest. Järelikult on need järeldused igal juhul ligikaudsed ning pakuvad rahvusvahelise kaitse taotleja avalduste hindamisel seega üksnes piiratud huvi, eriti kui – nagu põhikohtuasjas – need avaldused ei ole vasturääkivad.
- 70 Neil asjaoludel ei ole esimesele küsimusele vastamiseks vaja direktiivi 2011/95 artiklit 4 tõlgendada, ka mitte harta artiklit 1 silmas pidades.

- 71 Eespool toodust järeldeb, et esimesele küsimusele tuleb vastata, et direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb harta artiklit 7 silmas pidades tõlgendada nii, et sellega on vastuolus rahvusvahelise kaitse taotleja väidetava seksuaalse sätumuse tõlevastavuse hindamisel sellise psühholoogiaekspertiisi korraldamine ja kasutamine, mis on kõne all põhikohtuasjas ja mille eesmärk on projektiivsete isiksusetestide põhjal anda pilt taotleja seksuaalsest sätumusest.

Kohtukulud

- 72 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamisega seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (kolmas koda) otsustab:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiivi 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule, artiklit 4 tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus see, kui rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamise eest vastutav asutus või kohtud, kellele on esitatud kaebus selle asutuse otsuse peale, määravad ekspertiisi taotleja väidetava seksuaalse sätumusega seotud faktide ja asjaolude hindamiseks, tingimusel et ekspertiisi läbiviimise kord järgib Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga tagatud põhiõigusi, et kõnealune asutus ja kohtud ei raja oma otsust ainuüksi eksperdiarvamuses esitatud järeldustele ning et nad ei ole nende järeldustega seotud hinnangu andmisel taotleja avaldustele tema seksuaalse sätumuse kohta.
2. Direktiivi 2011/95 artiklit 4 tuleb põhiõiguste harta artiklit 7 silmas pidades tõlgendada nii, et sellega on vastuolus rahvusvahelise kaitse taotleja väidetava seksuaalse sätumuse tõlevastavuse hindamisel sellise psühholoogiaekspertiisi korraldamine ja kasutamine, mis on kõne all põhikohtuasjas ja mille eesmärk on projektiivsete isiksusetestide põhjal anda pilt taotleja seksuaalsest sätumusest.

Allkirjad